

“Зарік”, написаний у жанрі соціально-проблемного оповідання про жадливу пошесть дифтериту, що спричинила масову дитячу смертність у містах та селах України початку 80-х рр. XIX ст., “Грішник” - про духовне лицемірство і зажерливість чиновництва, “Береза” - ще одна “мініатюра”, що становить своєрідне поєднання пейзажної замальовки та сюжетної частини за народною легендою, та ін.

Як уже зазначалося, до прозової спадщини Я.Жарка належать також надрукований у “Дніпрових хвилях” 1912 р. (№9) й того ж року виданий брошурую цікавий історичний нарис “На Кубані” - про історію заселення козацтвом Запорозької Січі цього краю й боротьбу українських переселенців із самодержавством за свої права, красназавче видання під заголовком “Список птиц Кубанской области” (1909), науково-популярні видання “Про холеру і як від неї стеретися”, “Про холеру”, “Про горілку і лихо від неї” (всі 1905р.), а також близько десяти написано у різні роки спогадів про видатних письменників та діячів української культури.

Черевко О.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОГО СВІТУ (ОГЛЯД МЕМУАРНИХ ПРАЦЬ ПРЕМ'ЄР-МІНІСТРА ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ МАРГАРЕТ ТЕТЧЕР)

Про політичний феномен Тетчер написано чимало праць [1], автори яких із різноманітних позицій інтерпретують реформаторську діяльність цього непересічного діяча, з іменем якої пов'язана низка глибоких соціальних та політичних реформ британського суспільства, що зупинили кризові процеси, зняли соціальне напруження і повернули Британії статус великої світової держави. Комплекс цих реформ увійшов до світового політичного лексикону під загальновідомою назвою «тетчеризм».

Звертаючись до мемуарних праць М. Тетчер [2], варто виокремити комплекс проблем, що, на її думку, є найбільш характерними для сучасних світових суспільних процесів. Насамперед це «холодна війна». Хронологічно прем'єрство Тетчер пов'язане з її останнім піком першої половини 1980-х років. Саме в цей час найближчим її партнером та одностороннім на міжнародній арені президентом США Рональдом Рейганом була проголошена програма стратегічної оборонної ініціативи (СОІ), що, за задумом її авторів, мала остаточно підірвати воєнно-промисловий комплекс СРСР і до того надто напруженою гонитвою озброєнь, пов'язаною СРСР демократичному світові ще з часів Й. Сталіна. Концептуально, на думку прем'єра, «холодна війна» являла собою протистояння систем та ідеологій, уникнути якого через їхні антагоністичні протилежності було неможливо. Водночас ворогуючі сторони за умови володіння зброєю масового знищення змушені були шукати якихось

компромів або спільних засобів урегулювання взаємних стосунків задля самозбереження та співіснування на земній кулі. [3].

Стратегія подолання конфронтації Захід – Схід, на думку М. Тетчер, насамперед передбачала глибоке високопрофесійне вивчення людей та системи протилежної сторони. Потрібно досконало знати свого супротивника, вважала вона, аби в майбутньому мати змогу перетворити його із ворога на партнера.

Велику увагу в своїх розмірковуваннях щодо сучасних світових реалій вона приділяє особливим партнерським стосункам Британії з США, що реалізуються як через двосторонні переговори та угоди, так і в форматі зустрічей Сімки, щодо уникнення суперечностей у проведенні економічної політики, зокрема, в галузі торгівлі та споживання нафти, а також співпраці в межах НАТО. М. Тетчер максимально сприяла поглибленню взаємопорозуміння між двома країнами, що постійно виявлялося в ході різноманітних міжнародних форумів, завжди прислухалася до думки американських лідерів і готова була йти на розумний компроміс [4].

Історія вчить, що найбільша небезпека для світу виникає тоді, коли розпадаються імперії. Тому вона була дуже занепокоєна проблемою: як за таких умов зберегти безпеку для демократичного світу. Особливо вона переймалася долею величезних запасів зброї на теренах СРСР, що, на її думку, потребувало чіткого контролю. За таких умов по-новому постало і т. зв. «німецьке питання». Додержуючись традиційного принципу зовнішньої політики Британії щодо збереження рівноваги на континенті, Тетчер із великим застереженням ставилася до проблеми об'єднання Німеччини, побоюючись її надмірного посилення і внаслідок цього неминучого порушення рівноваги на європейському континенті. «За це з мене кепкували, називаючи останнім солдатом «холодної війни» та германофобкою» [5].

Одним із найважливіших і водночас найскладніших векторів своєї діяльності на посаді прем'єр-міністра М. Тетчер вбачала у вирішенні європейських проблем як складного конгломерату національних та міжнародних інтересів, що забирали лівову частку її особистої енергії. Вона цілковито усвідомлювала, що європейське співтовариство має виступати у розумному поєднанні загальноєвропейських та національних інтересів, що покликано слугувати загальноєвропейським інтересам. «Я вірю у сильну і вільну Європу, але не схвалюю будь-які прагнення щодо її стандартизації [6]. Останнім часом, на її думку, вже ніхто навіть не вдає, що ЄС – економічна організація вільного співробітництва незалежних держав. Сучасна Європа – це по суті синіонім бюрократії. У абсолютну бюрократію її перетворює те, що вона замкнута виключно на собі [7]. Тетчер багато в чому вдалося передбачити і спрогнозувати досить сумнівну спробу лідерів країн Західної Європи ухвалити через національні референдуми запровадження євроконституції, що було провалено негативними результатами національних референдумів у Франції, Голландії. 1988 р., коли важко було уявити собі масштаби, яких пізніше досяг про-

цес лібералізації в країнах Східної Європи, вона висловлювала переконання в тому, що Європейське співтовариство – це лише один із проявів європейської ідентичності, але далеко не єдиний. «Ми ніколи не повинні забувати про те, – говорила М. Тетчер, – що народи, які живуть на сході від «залізної завіси», повною мірою добре обізнані в культурі, свободі й самій суті Європи, були відірвані від своїх коренів. Ми завжди будемо дивитися на Варшаву, Прагу й Будапешт як на великі європейські столиці». У своїх мемуарах Тетчер наголошувала, що завжди розглядала Європу як єдине ціле, тобто те, що вона називала «європейською магна картою» [8].

Варта уваги її позиція щодо процесу розширення ЄС за рахунок вступу до нього країн Центральної та Східної Європи. Наголошуючи на тому, Тетчер послідовно виступала за розширення кордонів «вільної й процвітаючої Європи на схід як невід'ємної частини, програми перетворення Європи на континент співпрацюючих національних держав». На рубежі ХХ–ХХІ ст. вона дещо змінила своє бачення доцільності поглиблення цього процесу. «Розвиток подій в ЄС протягом останнього десятиріччя засвідчує, що поглиблення, а точніше наполегливе акумулювання влади європейськими інститутами, що неухильно порушують національні інтереси та прагнення, буде продовжуватися і надалі незалежно від масштабів «розширення» членства. Вона рекомендує урядам країн-кандидатів на вступ до ЄС пошукати більш ефективні шляхи модернізації економіки та розширення ринків, такі, що не потребують відмови від суверенітету, підкорення Німеччині та підвищення витрат виробництва [9].

Підтримуючи ідею відокремлення від Радянського Союзу Балтійських республік, про що вона особисто писала латвійському президенту Ландсбергісу, Тетчер щоправда в цілому негативно сприймала ідею незалежності України, хоча сама підкреслювала, що ще з 1945 р. Україна була членом ООН, і це мало сприяти їй у здобутті суверенітету [10]. Перебуваючи з офіційним візитом у СРСР у червні 1990 р. і проводячи досить напружені переговори з військовим та політичним керівництвом країни щодо протистояння СРСР – НАТО, М. Тетчер принагідно відвідала Київ. Ранкове місто найбільше її вразило численними жовто-блакитними прапорами, що прикрашали будинки. І, як розтлумачили британському прем'єр-міністру, це були прапори колишньої Української Народної Республіки. У неї, щоправда, це викликало певні асоціації з проблемою сепаратизму французького Квебеку у Канаді. Тепер її не менше лякав український сепаратизм, оскільки вона знала, що Горбачов ніколи не дозволить Україні вийти із складу СРСР, оскільки це загрожувало не тільки Радянському Союзу, а й єдності самої Росії. М. Тетчер погодилася на заделегідь підготовлену зустріч у Верховній Раді України. Найбільше їй запам'яталося звернення до неї одного з депутатів, який повідомив, що в залі присутні 10 депутатів, колишніх політ'язнів, які, завдячуючи своїм звільненням та присутністю в цій залі як народних обранців, особисто їй та Р. Рейгану. З вуст виступаючого пролунало побажання ставитися до

України як до Балтійських держав, що вже проголосили на той час свою незалежність. Із цієї зустрічі М. Тетчер як досвідчений політик винесла усвідомлення того, наскільки важлива для людей, що зібралися на зустріч із нею, проблема національної ідентичності, що вселило в неї серйозні сумніви щодо можливого збереження цілісності СРСР.

Можливо цей візит до Києва багато в чому змінив її думку щодо перспектив незалежної України. У своїй фундаментальній праці «Мистецтво керувати державою» Тетчер оцінює темпи реформування економіки в Україні як надто повільні навіть у порівнянні з Росією, що ставить під сумнів не лише перспективи, а й саму можливість її виживання. Проте, зважаючи на великий людський та природно-ресурсний потенціал України, вона варту претендувати на центральну роль у Східній Європі. На думку прем'єр-міністра, на це мають зважати західні країни і виявляти спільну зацікавленість у майбутньому сильної України в європейській спільноті як своєрідного буфера між Росією і НАТО, і в жодному разі не як сферу впливу Росії [11].

Передбачення М. Тетчер щодо перспектив розвитку країн Центральної і Східної Європи здійснилися після краху СРСР, коли його колишні сателіти, а слідом за ними й Балтійські республіки, одна за одною поповнили лави країн-членів ЄС. Тепер на цей шлях, сподіваємося, стала й Україна.

Посилання

1. О. Черевко «Тетчеризм в оцінці зарубіжної історіографії» // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. Випуск 12, С.274-285.
2. Thatcher M. The Downing Street Years. – L.: Harper Collins Publishers, 1993; Тэтчер М. Названа праця.
3. Thatcher M. The Downing Street Years. – P.769.
4. Ibid, P.171, P.450, P.451.
5. Дж. Буш, Б. Скоукрофт. Мир став другим. – М.– 2004. С. 73.
6. Thatcher M. The Downing Street Years. – P.769.
- 7–8. Тэтчер М. Искусство управлять государством. Стратегии для меняющегося мира. – М. – 2003. – С. 60-61, 91, 353 - 355.
9. Тэтчер М. Названа праця. – С.371.
10. Там само. – С. 372.
11. Тэтчер М. Названа праця. – С.122.